

КРТОЛЕ

У југоисточном делу Боке Которске између насеља Доњег Грбља са југоисточне, и насеља Луштице са северозападне стране, на најужем дела полуострва Луштица, налази се насеље Кртоли. Насеље се, са јужне стране граничи са Јадранским морем, а са севера Бококоторским заливом, укључујући Кртољски Архипелаг - полуострво Превлака, острва Страдиоте и Госпу од Милости.

Пратећи брежуљкасте падине планине Обосник, Кртоли не леже на самој морској обали него дубље у полуострву, а само насеље састављено је из више заселака. То су Ђурашевићи, Богишићи, Миловићи, Радовићи, Никовићи, Гошићи и Крашићи. Са истока се граниче са грбаљским селима Главатичићи и Љешевићи, као и Кавчем и Мрчевцем, а на западу са луштичким селима Бргули, Бабунци и Забрђе.

Име Кртоли се у документима појављује већ у XIV вијеку и долази од грчке речи "cartallus", која означава специфичну врсту корпе - кошарице која се плела у Кртолима, а у употреби је била и у Далмацији и Лици.

Кртоли и област око њих били су настањени у доба успона илирског савеза у Боки. О томе сведоче многи археолошки налази, као што су могиле (Миловића гомила, Миловића локве) и градине. Насеље код цркве св. Лука у Гошићима вероватно је настало у време подизања илирске државе. Насеље Гомилица потиче из касног хеленистичког доба, док се римска некропола датира у вековима нове ере. О животу на овом подручју у наредним вековима нема података, све до почетка XIII вијека када Кртоли улазе у састав Михољског збора, и припадају метохи манастира св. Архангела Михаила на полуострву Превлаци.

Кртљани су били православни Срби, али је међу њима било и досељених католичких Арбанаса. Живели су у многочланим породицама, малим породичним задругама, које су имале 10,15 и 20 чељади. Када су припали Котору, као зависни сељаци – кметови, господари су им били которски племићи, којима су предавали део своје летине. За своје пуномоћнике у преговорима са Млечанима и Которанима бирали су угледне и спретне домаћине које су општинике на зборовима, а назив збор је касније примењен и на целу метохију. Имали су попове који су располагали парцелама у Грбљу које су могли продати. Због ратних збивања, 1421. и 1452. године напустили су своју постојбину и одселили се у Италију у подручје Апулије око града Барија, у Зету и Конавле.

По народном предању у тим ратним дешавањима у Кртолима су остала само двојица - неки Павловић, који се повукао пред непријатељем, па је прозван Вучиновић, и неки Лошин који, видећи да су Кртоле напустили нападачи, “ста се банити”, па га прозову Бан. То су једине познате староседелачке породице од којих су Вучиновићи изумрли, док породица Бан има и данас.

У XV вијеку у Кртоле се доселио Коста Пламенац, бежећи од крви из Црмнице. Од њега воде порекло данашњи Костићи у Гошићима. Половином XV вијека, бежећи од Турака, долазе у Кртоле два брата, Лако и Дубрета из Вучитрна. По доласку се настањују на сред Кртола, на Царину, а потом Лако одлази у Гошиће а Дубрета у Ђурашевиће који носе назив

по властели Ђурашевић, који су били рођаци Црнојевића и управљали су Луштицом, Паштровићима, брдским пределима изнад Котора и Будвом. Од Лака су данашњи Лакичевићи а од Дубрете Дубравчевићи и Перичићи.

Већина кртољског становништва је пореклом из села Дапеићи код Берана, одакле су дошли у XVI вијеку. Село Дапеић, са истоименом реком, налази се на око два сата хода од Берана у правцу данашње албанске границе. Сеобу је предводио Дапко са своја четири сина: Радом, Ником, Милом и Вуком. Дапко је бежећи од Турака, са којима је био у сталном сукобу, у Кртоле дошао по одобрењу млетачког провидура и настанио се са синовима на најљепшем месту Кртола, на Царинама. Ту је подигао кућу и одатле се бранио од Турака који су дошли за њим да га убију. По народном предању у одбрани му није помогао син Вуко, па га је Дапко, после сукоба са Турцима, отерао на западну границу Кртола, где се и настанио поред старе цркве св. Луке. Од њега потичу данашњи Раути или Раутовићи, али их има врло мало, што народ објашњава Дапковим проклетством сина Вука. Осим Лакових потомака Лакичевића, Костића, потомака Косте Пламенца и Вукових потомака Раута - Раутовића, у Гошићима живе Кикановићи, Ђиновичи, Ђурићи, Милошевићи и Стањевићи који су се сви, заједно са Дапком доселили из Дапеића. У Гошићима живе и Трипиновићи, чији се предак Трипо доселио из Конавала и ту оженио одивом бана Туторме, једног од гошићких староседелаца. Гошићи су највероватније добили име по властелину Добротићу Гојшићу кога су 1395. године убили которани као присталицу Црнојевића.

Земљу на Царини Дапко је поделио синовима, од којих су постала данашња села Радовићи, Никовићи и Миловићи. У Радовићима живе потомци Рада Дапчића, а то су фамилије: Вулевићи, Старчевићи, Стегићи, Антоновићи, Бринићи, Русовићи, Јокићи и Радиновићи. Осим њих ту су и потомци староседеоца Лошина, породица Бан. У Никовићима живе углавном потомци Ника Дапчића - Антовићи, Барбићи, Вукошићи и Мијочевићи. У Миловићима живе већином потомци Мила Дапчевића, фамилије Миловићи, Ивошевићи и Шћепаничићи, док су Миљешковићи и Микијељевићи доселили у XVII вијеку из Грбља. У засеоку Богишићи, које је добило име по Богиши који се ту населио у XV вијеку, живе Дапкови потомци, фамилије Бујеновићи, Јокићи, Шотковићи и Ђуришићи. Име засеока Ђурашевићи везује се и за Ђураша Илића, саветника цара Душана, чији су потомци овдјем живели. Данашње становништво чине Мештровићи и Раичковићи, који су се у XV вијеку доселили из Црне Горе, Клакори, који су се доселили са Дапком, као и Дубравчевићи и Перичићи, су потомци Дубрете, Лаковог брата, из Херцеговине.

Свих седам кртољских засеока чинила су кртољску општину која је имала и свој печат са ликом Архангела Михаила, као успомену на Манастир св. Архангела Михаила чији су метох некада били. Сваки засеок имао је свога главару, који је биран (на неколико година), јавним гласањем на скупу мјештана. Главар се старао о свим важнијим стварима у засеоку - оправци путева, уредности засеока, мирио је завађене, организовао мобе за помоћ сиротима и био је члан општинске управе. Домаћини су за сва важнија питања сазивали збор, који се одржавао пред саборном црквом св. Спаса. Председник општине би доносио општински штап – баштун, стављао га је у средину, а сви остали су седали око њега јер се веровало да је баштун тај који доноси коначне одлуке. У случају да је неко ухваћен у крађи, звоно би се огласило посебном звоњавом, и народ се окупљао пред цркву св. Спаса,

где се одлучивало о казни. Све важне одлуке збора уписивале су се у "Либро од Спаса", свеску већег формата са 300 листова грубе хартије. У књизи су уписивана имена црквених "прокарадура" - татора, а уписивали су се црквени дужници и позајмице. Записивали су се уговори о изнајмљивању црквене земље, и о давању млина на коришћење. Најстарији запис је из 1813. године.

Зборови су се некада одржавали код цркве св. Варваре, на простору данашње Варе, која је, највероватније, срушена у XV вијеку и нема јој више ни трага. Спомен на то чува се у говору, јер за зборове кажу да иду "пред Вару". Такође се може чути за некога ко не чува тајну да кажу: "као да си с' Варе викао".

После рушења цркве Св. Вара збор се преселио пред црквом Св. Спаса, саборним храмом Кртола, која је саграђена 1767. године, а идеја о градњи ове цркве настала је из благодарности Богу за помоћ и "спас са неба" приликом једне битке са Турцима почетком XVII века. У том окршају са Турцима погинуо је поп Вукић Стегић од руке једног турског бега. Цркву је освештао владика Сава Петровић. Кртољани су због сећања на све те догађаје назвали центар Кртола Вара и обавезно кували ВАРУ (Кртољску Вару) уочи Св. Варе (Свете Варваре) по којој је и јело добило име. Обичај је био да вару пристави домаћин куће или неки други укућанин.

У околини Кртола постоје кречане као и племенита врста камена - "сјеменик" који се даје глачати као мермер. Становници Кртола су били поморци, а по пруженој прилици и морски пљачкаши. Када су 1318. године два млетачка нобила на једној галији пловили са пшеницом и уљем, због невремена су пристали уз обалу Кртољског подручја, где су их поданици српског краља опљачкали (Товар је вредео 800 перпера).

Рашки краљ Радослав (1223-1234.), најстарији син Стефана Првовенчаног је, Кртоле, као и Луштицу, Превлаку и Грбаљ даровао Которанима.

Када су, 1379. године ђеновљански бродови кренули да освоје Котор, Дубровчани су се zaloжили писмом капетану тога бродовља да се не напада Кртоле и Луштицу јер су они били дубровачки савезници. Када је заробљен Ђурађ II Страцимировић, који је владао

Кртолима, свом старом противнику Радичу Црнојевићу омогућио да запоседне Светомихољску метохију, и Кртоли су постали посед Црнојевића. 1395. године великаш Сандаљ Хранић Косача препустио је Которанима Светомихољску метохију, а Которани су, тада попалили и опљачкали Кртоле, а властелина Добротића Гојшића су обесили, као присталицу Црнојевића.

Кртољани, Луштитчани и Паштровићи су се, 1402. године определили против својих которских господара, и били су уз Дубровчане који су подигли буну против Сандаљевих поседа у приморју. Крајем 1403. године Балша III је одузео Которанима Кртоле са суседним селима, мада је његов претходник, Балша II, према миру склопљеном у Котору, Кртоле и Луштицу препустио Котору, коме би природно требало да припада и подручје манастира на Превлаци. Према мировном споразуму између Млетака и Балшића, 1408. године, Млечанима су препуштени Бар и Улцињ, а дуждев Сенат се обавезао да Балшићима поврати Будву и Паштровиће као и Луштицу и Кртоле са солима. Которски изасланик нудио је Венецији савезништво у рату против Балше, захтевајући притом да се Кртоли и Луштитца са соланама врати которској општини. Тај, као и неке друге захтеве дужд и Сенат су одбили. Захтев се поновио и у јануару 1411. године, када су се Кртоли поново нашла у млетачко - которским преговорима али су дужд и Сенат и тада одбили захтеве Котора.

Ђурашевићи, рођаци Црнојевића, који су управљали Луштицом, Кртолима, Паштровићима, Будвом и брдским пределима повише Котора оглушили су се на све наговоре и богате награде из Венеције да се одметну од Балшића. Ђурађ са сином Ђурашином важио је као прва личност уз Балшу III приликом оснивања манастира Праскавице у Грбљу, децембра 1413. године. Крајем те деценије приметна су се непријатељства између Балше III и Млечана, односно Которана и Кртољана, свакако због стално понављаног настојања да се област Светомихољске метохије прикључи Которанима, који су желели да то подручје ставе у свој посед, и да Кртољани постану кметови которских племића. У августу 1419. године на молбу Кртољана, Балшиних поданика, један патриције из Дубровника је отишао у Котор да посредује за успоставу мира.

У исто време которски властелин Драго Драго, чија је фамилија одржавала добре односе са Зетом, преговарао је са Ђурашевићима, нудећи им Будву у случају да она падне у руке Млечана. Драго је претпоставио да би се Ђурашевићи, напустивши савез са Балшом III, добивши Будву одрекли права на Кртоле. Которани су се, 19. августа 1419. године измирили са Кртољанима, сматрајући да су они напустили своје дотадашње мировне преговараче.

После жестоког отпора Кртољана, као и других мијештана Светомихољске метохије, 1420. године, Которани, уз помоћ Млечана освојају Кртоле и Луштицу. 15. децембра 1420. године млетачки кнез у Котору пише дужду и Сенату да су Которани заузели два села – Луштицу (Кртоле и Луштицу) и Љешевиће и тражи од Венеције још оружја за даље војно напредовање. Половином октобра исте године, приликом напада Которана на Кртоле, Луштицу и Грбаль, око хиљаду људи са тих метода емигрирало је у Дубровник, а већим делом у српску државу Балшића.

Зетски владари су одбијали да се одрекну Кртола, Луштитце и солана, и желели су да се успоставе добри односи са Млетцима, исти какви су постојали и пре непријатељства. Сенат

у Венецији је тражио од Балшићи да напусте поседе у Кртолима и Луштици, и био је спреман да провизију за солане увећа са 100 на 200 дуката. После више мировних састанака, Млечани нису пристали да напусте Кртоле и Луштицу, а Балшићи нису пристали на провизију од 300 дуката као накнаду за препуштена солила. 1421. године, после смрти Балше III поданици српског деспота су упалу на територију Кртола, Луштице и Грбља, и повратили своју власт. Франческо Бембо је по налогу Сената покренуо војску да заузме Кртоле и околна села, али је поход заустављен јер је Ђурађ Бранковић, опуномоћник Балшића стигао са 800 коњаника код Скадра. Преговори су вођени 12. августа у Ђурђевом логору код Светог Срђа. Млечани су били спремни да Ђурђу уступе Будву у замену за Кртоле и Луштицу, али је приликом закључивања мира речено да которски дистрикт треба да остане онакав какав је био у време Балшића, кад у свом поседу није имао полуострво Луштицу (Кртоле, Луштицу и Грбља).

Недоречени мировни уговор омогућио је Млечанима, чија се војска затекла у Кртолима и Луштици, да војска - под оружјем ту и остане. Задржали су и Богдашиће и део Паштровића, што је изазвало, 1432. године велико негодовање приврженика деспота Ђурђа. Тај револт је био у целом которском дистрикту, а нарочито у Кртолима. Још већу недоумицу изазвало је писмо деспота Ђурђа Бранковића которском кнезу, 1441. године да Млећани узме у заштиту све деспотове поседе у приморју.

То је учињено пред наступом Великог војводе Стјепана Вукчића Косаче, кога су у походу и нападу омеле истакнуте Млетачке заставе св. Марка у Кртолима и Будви. Те барјаке су, у децембру 1441. године, истакли сами Кртољани. Када су се политичке околности за деспота Ђурђа поправиле, његови представници у Зети затражили су повраћај земаља предатих у окриље Млетака.

Которани су, 1441. године уредбама и законима успели да наметну поделу земљишних парцела и солила, као што је то, наводно, некад било. Которани који нису могли постати нови поседници, као и сељаци поседнутог подручја, подстицали су которског провидура да не дозволи феудалну дистрибуцију земље и солана, а провидур се трудио да на метохији спроведе оне односе какви су постојали између Котора и Грбља.

Једна исправа од 15. маја 1396. године сведочи да су Которани жребом поделили которско поље – солитско поље, на карубе, које су власелини дали кметовима у обраду за одређени број товара жита. Млетачка Република је била заговорник да земља мора да припада онима којима је и раније припадала, па било да су то грађани, властела или сељаци - кметови.

Млечани нису хтели да напусте Кртоле и Луштицу, па је деспотов војвода Алтоман, 1448. године, опустошио которску околину и запосео Кртоле, Љешевиће и Богдашиће са свим соланама. Алтоман је наредио сељацима метохије да косама и срповима посеку которске винограде. Тада се у Кртолима први пут помиње косијер (coserios) као ратарска алатка.

У дубровачком рату са Херцегом Стјепаном 1451. године на Томбу (код Бргата) су послати и Кртољани који су, као дубровачки пријатељи, дошли у помоћ граду св. Влаха. Према извештају Драгоја Соркођевића и на основу причања старих дубровачких хроничара то су били „љути борци“, а Кртоли су од 1452. године признавали млетачку власт.

Када је Стефаница Црнојевић у улози млетачког капетана Горње Зете, 1452. године немилосрдно и у крви угушио грбаљску буну, Которани су почели да руше солила. Рушење и престанак рада солила није одговарало Кртољанима које су постигли споразум у преговорима са которском општином у фебруара 1452. године, па су они и Луштичани, со у великим количинама, кришом односили у Херцег Нови

Кртољани су, 1489.године, страдали због пограничних инцидената и сукоба са Иваном Црнојевић..

Крајем новембра 1503. године ванредни провидур Котора писмом је обавестио је сенат у Венецији о жалбама мијештана из Кртола, Луштице. Љешевића и Богдашића против Трифуна Лампрвог, њиховог војводе, те је провидур започео истрагу. Представници млетачке администрације су често радили на штету мијештан, што се може видијети из истраге которске коморе о приходима за време управе кнеза провидура Франческа да Катајапетра (1515-1518.), посебно кад се радило о 72 дуката што је требало да наплате села Кртола, Луштице и Паштровића.

Кртољани су имали више занимања. Били су рибари и морнари, а од дрвета из свога краја изграђивали су даске, које су куповане у Котору за скромнију градњу цркава. Узгајали су маслине и цедили маслиново уље, гасили креч и клесали „сјемењак”, камен сличан мермеру. У Грбаљском пољу имали су солану, тј. “солно поље” у њој. Њихови бербери су се извештили као видари, тако да су их, поред Италијана, Которана, Трогирана и Шибенчана називали хирурзима.

Као и други људи у Зетском приморју, радо су се бавили трговином, посебно ресурсима са подручја данашње Албаније. Одатле су, као и Пераштани, довозили жито у млетачке јадранске поседе. Драчки Турци су понекад задржавали Кртољане, проглашавајући их шверцерима, па је тако утржак од продаје јегуља и свиле (вероватно из Валоне) са брода Бољевића, одређен за ослобађање Рада Радичића из Луштице, који се налазио у рукама Турака. Неке индикације упућују на закључак да су Кртољани и Луштичани, почетком XII вијека одржавали пословне везе са неким босанско - херцеговачким Јеврејима.

У једном купопродајном послу један Кртољанин, настањен у Котору, положио је јемчевину ципелару Стјепану из Бара за израду обуће и одела. Пуномоћник у то послу био је свештеник који је живео у Венецији.

Као земљорадници из невоље, Кртољани су, када су увидели све могућности које град пружа у погледу животне егзистенције, престали су да се опиру суживоту са Которанима

поп САВА НАКИЋЕНОВИЋ

БОКА КРТОЛИ

АНТРОПОГЕОГРАФСКА СТУДИЈА

из Етнографског Зборника, књ. II

СРПСКИ ЕТНОГРАФСКИ ЗБОРНИК

ИЗДАЈЕ

ОРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

КЊИГА ДВАДЕСЕТА

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1913

Приредили:
Зоран Мујбеговић
Проф. др sci Дарко Антовић
мр Васко Момчиловић
Саво Клакор
Проф. др Ненад Милошевић

САЧУВАЈМО ОД ЗАБОРАВА

КРТОЛИ

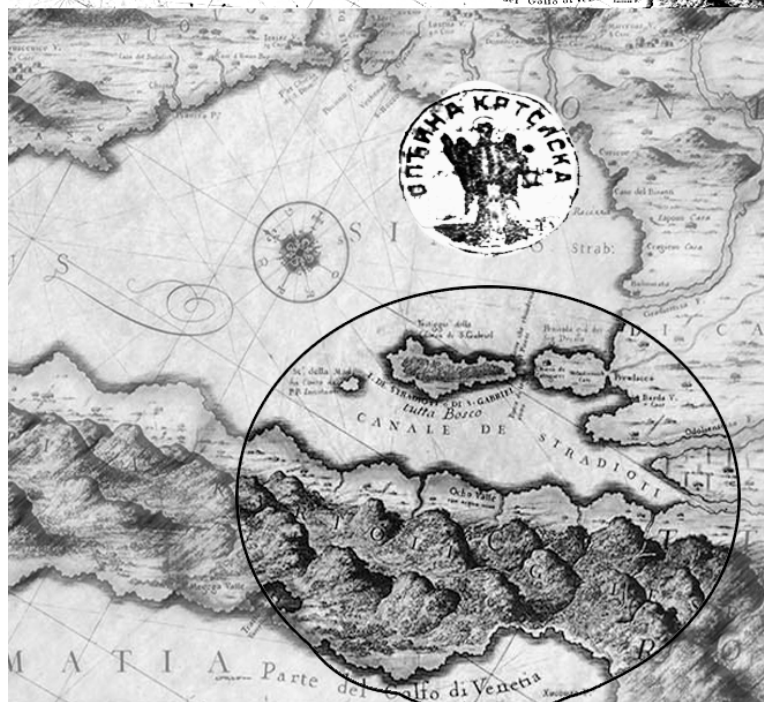
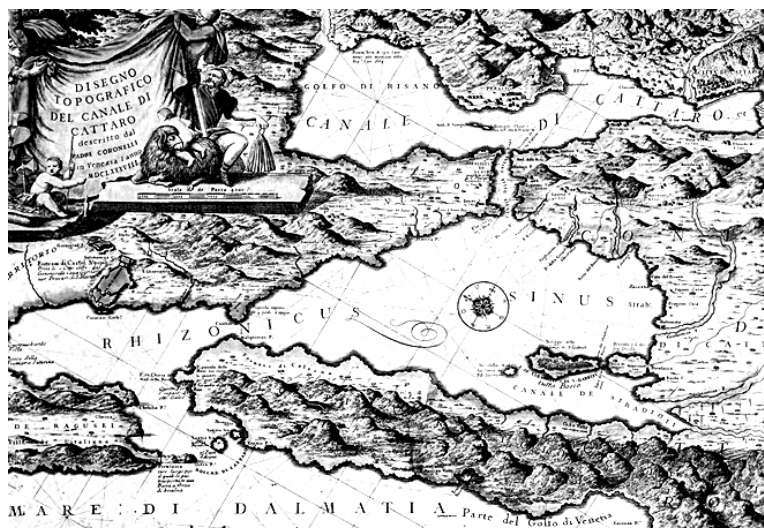

BEOGRAD

www.sacuvajmoodzaborava.com

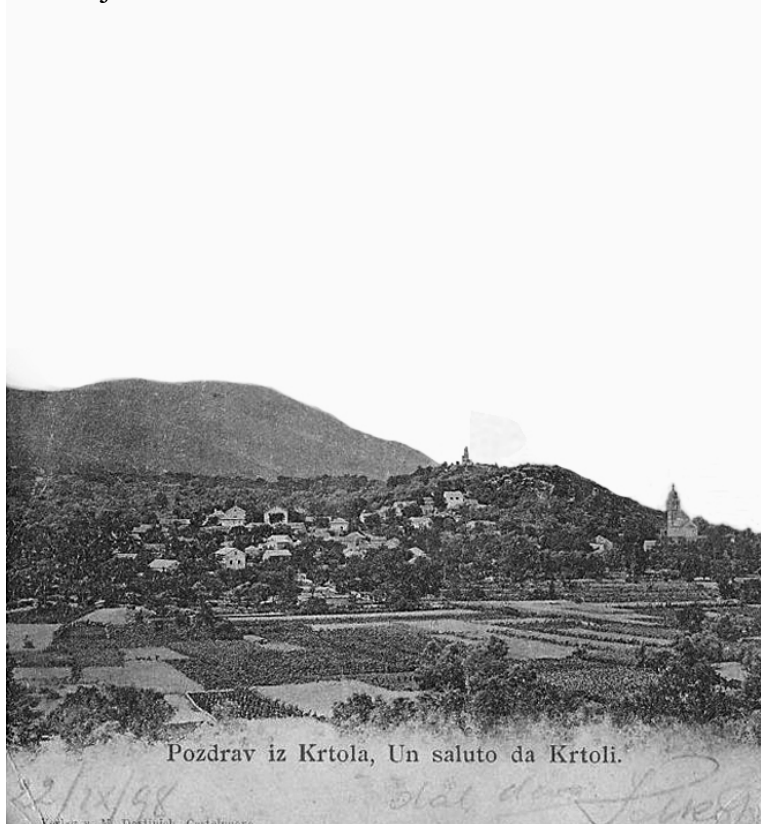
2024

КРТОЉСКА НАСЕЉА

Прастановнике кртољске исјекли су Барбарези, тек што преосташе днојпца: Бан и Вучиновић. Вучиновића су доцније прозвани Павловићем, а Бана Лошином. Иза тога дођу пв Херцеговине два брата: Лако и Дубрета. Онц бијаху родом из Вучитрца, као сирочад пођу у Бплећу, и ондје се стане; а кад Турци заузму Херцеговину, они побјегну, сиђу на Царину на сред Кртола, и ту се стане. - Видели како се дижу честе магле у њиховој близини, преплашише се од болести, те ее раздијеле на два краја: Лако предигне у Гошиће а Дубрета у Ђурашевиће. Касније дође Коста Пламенац из Црмјуще, који бијаше предигао од крви, и стани се под Лака. Од Лака су данашњи Лакићевићи, од Дубрете Дубравчевићи и Перичићи, од Косте Костиш. Немајућн они у то доба с киме да ступе у брачне свезе, спријатеље се. Становници у Брдима и Бобовци су XVI в. Дошли из Арбаније; они уговоре с Лаком и Дубретом, да им ови допусте доћ у границу кртољску, а онн опет њима да уступе дио земаља у по.љу. Тако дођу у Кртоле четири брата Дапчића: Раде, Мило, Ншо и четврти, од којег су произашли Раути у сслу Гошићма. Од Рада су Радовићи, од Мила Миловић, од Ника Никовићи. Сви се ови горе, изузев Аошина и Павловића, доселили у XVI в., прије њих било је такођер оvdје многобројна насељење, јер је у простору данашњег кртољског насеља био храм св. Арх. Михаила па Превлаци. Ово је била област Михољског Збора.

Зна се, да у Кртолима бијаху ова братства старо-сједиоци: Раутовићи, Гопчевићи, Тутормићи, Бан (звали се Лошини и Вучиновићи), који се звали Павловићи. Од досељеника из Црне Горе их је 12 брстава, из Конавала 2, а па разних дијелова 5 брстава. Сви Кртољани скоро славе Срђевдан и Ивањдан (Јовањдан). Који славе Срђевдан прислужују Спасовдан, а који славе Јовањдан прислужују Лучиндан. И кртољско, као и луштитчко насеље, скоро је све православне вјероисповиједи.

КРТОЉСКА СЕЛА

Кртољска села састављају једну опшину, која је између Луштице и Грбља, а зове се Кртоли. По положају ови су управо пријецба полутока Лутнице. Имају у простору 2170 хектара, а 1028 становника, од којих мушких 474, а жовских 554, православних 920, римокатолик. 108, а по народности сви оу Срби, осим три Њемца. У Радовићима је поштарски и брзојавни уред, оружничка постаја, сјело општине, парохијални уред и дворазредна школа. Имају двије парохије Радовић и Ћуратевих, а своју трећу римокатолици. Спадају под протопревитерат которски и под политичко и судбено окружење которско. Печат општински носи лик св. Арх. Михаила, а ва печату. Општинском из XVIII в. овај је натпис: **communita. S. Michiel. D. KRTOLI**

Дијели се ва кнсжине или села: Богишић, Ћурашевић, Гошић, Миловић, Ннковић и Радовић. Луштица као самостална општина одвојила се од Кртола тек г. 1825., а Љешевићи су били одломак општине кртољске све до г. 1865., те, од скоро с Кртољанима много су се прегонили око права, давнином утврђеног на пашу и сјечу у земљама страдиотског острва.

Саборна је црква општине кртољске св. Спас, коју су саградили у предпрошлом вијеку. Кртољани и данас славе св. Спаса, као своју славу. Општина вознесевска у претпрошлом вијеку знали што и општина кртољска, и вазда је била у савезу с Луштицом у случају напада или

обране. Некад су Кртоли, за опстанка св. Арх. Михаила на Превлаци, били кметија превлачка.

Кртољски затон (мало море - *meg piccolo*) шири се између превлаке и двају острва с једне и Кртољског краја с друге стране. Дубина се мијења између 5-20 м. У њему су изврсна пристаништа Бјелила (Око) са Гошићким и Какрац с Радовићким и Миловићким »становима« (магазинима). Испод Ћурашевића је треће пристаниште - Рудиница- и Нова Пећ. прастаре кртољске црепане, удаљене од Калуђеровине за четврт сата, идући уа морску обалу. У затону кртољском има до четрдесет врста рибе која је чувена са својога куоа. Има и каменица, спужва, шкољана и корала. Често се опажају видре. Чувен је на далеко лов на гуске, које измаком јесени доходе на зимиште кроз мочваре и затонске грбени. Земљедјелство и сточарство прилично цвјета. Раде око воћака и вртова. Маслива им даје особиту корист, па и вино. На пространим пашњацима гоји се не велики број стоке.

Насеље старо кртољско за доба превлачког манастира било многобројна, а даиашње све доселило се из Арбаније у XVI в. и осим Костића, који дођоше из Црнице и још неких мањих изузетака. Говоре дијалектом између луштичког и грбалског, а као Арбанаси убрзано и нарави су љуте, и уопће њихове су етничке друге особине, као и све Боке. Сва су насеља у висоравнима, између брјегова - јер и Кртоли су скуп брјегова и равница, као и Луштица.

ГОШИЋ

Источво од Луттицо, по долини, између брјегова, покрај нове државне тесто, у висини над морем 40-149. м., а сеоске су куће с једве и друге странс пута. Од југо-источно стране, нешто западније, налази се један поток, који се зове Врањски Поток. Исти не нацоси селу никаква квара. Имају ови живи извори: Убић, Вељи Вир, Спиља Мала и Велика, Врутак и Лањени Извор. Са ових извора пију воду, а село бн могло бити и да пије ових извора, јер би се оградиле чатрње и пила вода кишница. И ако је село заклоњено између брјегова, ипак га зна наћи сјевер и бура. Нај јачи је сјовер, а југом долази киша. Снијег не пада, а поднебље је уопће благо, као иу свим Кртолима,

То су пртови, виногради, оранипе, пашњаци и шуме, гдје су обично - маслине. Земље су у самом селу, а шуме (маслињаци) око села. Има и опћинских шума, али врло мало. Исте надзире опћински лугар и а у њима је дозвољено поткресивањо, као п чување марве (осим коза). Имају чисти дио отока Страдиота, и то управ Западни. дио око Дебеле Главе, а са осталим Кртољаиима имају заједницу у Солиоцкомком Пољу. које је удаљено један сат. Те се земље зову: Око, Храшпа, Жуковица, Доброњаци, Порође, Вожов Поток, Тетавовине, Раичков Лаз, Паштро Брдо. За бисгијериу, Гончевива, Врањсна Главица, Врање Село и Збор. Дубраве су: Дубића, Жива Вода, и Радаљева главица.

Гошићи имају у повртини 331 хектар, од којих 324. порезу подложио. Од овог отпада 13 на орапице, 77 на вртове, 329 на винограде, 11 ва пашњаке и 220 на шуме. Хране и живого, и то: Мазге 4, говсди 42, оваца 46, коза12 и свња 11. Село ја· све покрај државвог пута, с једне и с друге стране,

Изгледа као варошица. Разликују се четири скупа кућа: Костићи, Ђиновићи, Кикавовићи и Трипиновићи. Нај-прво јо братство Костићи (19 к.), па до њих Кпкановићи (9 к.), па Раутовићи (3 к.), Ђиновићи (7 к.), Љесар (1 к.), Ђурић (1 к.), Радонић (1 н.), Ликичевић (3 н.), Стегић (1), Трипировић (6), Милошевић (2), Стањевић (1), Петровић (1), Јовановић (2) п Ивошевић (2). Свега је 69 кућа, а становника 243 (мушких 123, женских 120). Веле да се село насвало по неким Гошићима, који ту некад становали.

Старина доста, а то је велика могла (тумул), који зову Гомила код храшне (храсне), или ти Ива Марова Гомила о иојој сам у опћем дијелу говорио. С ове гомиле види се гомила ва кртољско - луштитчкој граници у Вељем Почивалу, украј ње Веља Гомила у гошићкој граници, а за бријегом у граници луштитчтој је Десанова Гомила. Јужно од гомиле код Храшне има остатака старинских станова, од којих једноме се сачуваше зидови, високи до 1 м., у дужини за 10-13., а у ширини за 4-5. Осим тесаног четвртастог камена, ту има остатака од црепова, а без сумње био је и један зденац, јер има земља, која се зовс »За бистијерну« премда зденца данас нема; у близини има нека старииска пех.

Народно предање вели, да је ту живио бан Туторма и Тутормићи. Затим имамо старинску цркву св. Луке, за коју народно предање вели, да су је саградили у XII в. девет браће Рутковића, који су ниже цркве становали. Друго предање вели: Била два брата, и оба зидали цркве, а намијепили их св. Луци; један у Кртолима, други у Рисну. И подигли их на таком погледу и положају, да један може гледати задужбину другога. Даље веле, да су је првобитно зидали Грци, а да је постојала и у доба цара Душана. А и јест тако, јер ову цркву спомиње и папа Климеит VI - *Hanctae Mariae Buduavensiv, sanoti Nicolai de Petraniza, sanotae Lucae de Chertole* (Theiner. *Vet. Mon. Se. Mer.* т. I. стр. 215). Црква се спомиње и позније, и то 1445. Фарлати (*Шлуг Sacrum*) вели, да је ова црква у Луштици, те је напомиње наредо са црквом св. Николе у Радованићу. Ту се увукла географска грешка, јер је црква св. Луке близу луштичке границе, а прво је била још ближе: око граница Луштичани су са Кртољинима имали често спорове, зато је, ваљда Фарлати и погријешио, јер у Луштици нити, има црква св. Луке, нити је кад постојала.

Друге половине XVI в. служио је у њој поп Стеван Бошковић, као и у оној св. Госпође, који је 1594. куповао неке земље у онога Марка Дачева (*Marco Dabcev da Barda*), који ће бити био потомак Дачка, вође арбанашких досељеника. Око половине XVII в. послуживао је ову цркву поп Стеван Вукићев, којему је отац, поп Вукпћ ~ бранени се од турске најезде, погинуо код данашње цркве св. Спаса, такођер у Кртолима.

Црква је дограђена 1777, јер је прије била за пола мања. Год. 1778. освети ју црногорски митрополит Сава Петровић, који јој је поклонио и један »Шестоднев« (штампан у Москви 1749). Свршетком XVIII в. ову је цркву послуживао поп Стијево Костић, и тад ју је полазио Петар 1. Петровић - Његош (св. Петар). Са сјеверне стране има остатака неке врсте подземне просторије у којој бијаше сводова и мозајика, што су незнани људи крадом раскопали. Уз јужну страну некад су се сахрањивали Паштровићи, а зна се и данас, гдје су »Папгровића гробови" (У близини је »Паштро Брдо«), Да није ово у сези са Андријом Паштровићем, војводом Ђурђа Балшића, који је на Превлаци, у близини Кртола, 1371. имао војску. Од југозападне стране цркве има остатака старих станова, здеваца и једна пех. Предање казује, да су ту становали Рутковићи, а мало ниже Гопчевићи. »Гопчевином« и данас зову једну земљу крај св. Луне. Од ових Гопчевића веле да су неки се иселили у Поде (опћ. Херцегови), што вије истина, јер су они у Поде пребјегли из Ораховца због крви. Нешто западније је Врање Седо. Ту се находидо зсмљаних судова, златних минђуша, мједевних (бакревих) гривви, на којима су розани крстови. Има п старо гумно, које зову збор (Збореко Гумно). У средини гумна има камен, а до њега други, на којима су резане шкаре (вожице), ваљда то је знак да је то мјесто на каму се зборно, као шкарама, резала, стригала правда – пресуђивало.

Је ли ово село увијек постојало под именом Гошићи и кад, нико не умије казати, као ни то, има ли данашње насеље које везе са првим, јер данашњи становници

нијесу изнова подигли село, већ надошли на мјесто ових, за које предање казује. да су их Варбарези погубили. Од старих становника спомињу се Рутковићи, који су по предању становали ниже цркве св. Луке, и исту у XII в. оградиле њих девет браће. И данас се виде развале њихових ставова, а мало виже њих развала Гопчевића. Јужно пак од Гомиле иод Храсне такођер је раавалина старих станова, гдје је предање вели, становао бан Туторма и Тутормић. Предање казује: Бан Туторма имао силно благо, а звали га у неко друго мјесто за бана. Он пође, дигне своје благо, које остави успут на сахрану у Дубровнику, давши урезати на градским вратима, како у Дубровнику оставља новац. Туторма је бавовао неке годпно у оном граду, који га позвао бјеше, а кад се врати и затражи од Дубровчавана новац, одговорише му, да је записано на вратима, како је Туторма цовац донио и однио. Туторма се виђе преварен, те се врати својој старој постојбини, али без новаца. Зомље Тугорића данас су имовина братства Трипиновића, којих. предак Трипо бијаше се вјевчао са одивом Тутормића, па касније и њихове земље добио у нашљество. Радић Тутормић споменут је као свједок на једној старинској пергамони митрополита зетског Јефtimiја, из XV в. Име Радича Тутормвћа сретамо још 1431 год. и на другом мјесту, («Срп. Споменицима» проф. К. Јиричек стр. 78), на кому се спомињу: Радич, Дабижив и Николица Тутормићи. А архим. П. Руварац (Просвјета 1892. Цетиње, год. 1. св. I.) написао је расправу „Владике зетске и црногорске“, гдје доказује, да је Туторма био човјек госпође Јеле и господина Ваоше III, године 1405.

На мјесто горњих братсва најприје су се овамо у XV в. населили Костићи из Црмнице (Црна Гора). Први је дошао Коста Пламенац, који је побјегао од крви, кога се потомство назва Костићи. Славе Ивањдан (23/ 1). Ово је стара свештеничка кућа, из које је до данас изашло 12 свештеника и три монахиње. Много је допринијела да се одржи православље у Кртолима. Неке читуле Костића налазе се у цркви св. Госпође у Кртолима, а читула попа Ника Костића у ман. Савива. Ово се братство и данас својата са Пламенцима у Црној Гори.

Лакичевићи су потомци Лака, који је са братом Дубретом дошао из Херцеговине, (из Вучитрна) у Билећу, а из Билеће, кад оу Турци заузели Херцеговину, вао сироче с братом побјегне и сиђе на Царину ва сред Кртола, и ту ое настани. Пошто је ту било болешљиво и дизале се често магле, раздијели се с братом ва два краја. Лако оде у Гошиће, а Дубрета у Ђурашевиће. Славе Ивањдан, вао и Костићи. Њихове читуле налазе се у цркви св. Госпође у Кртолима и у мав. Савина.

Раутовићи су потомци четвртог сина Дапчева, водника арбанашких досељеника у Кртоле. Дошли су у Кртоле у XVI в. и настанили се ва Брдима, одакле су због болести, договорно са Лаком и Дубретом, Херцеговцим прешли у Кртоле, а они њима и другим Кртољанима уступили дио у пољу (Солила). Славе – један Ивањ-даи, а други св. Срђа. Зову их и Раути. Читула Васа Раутовића налази се у ман. Савиви.

Вучиновићи оу старооједиоци Кртола, о којима народно предање вели, да су се звали Павловићи, и да је од њих само један повукао се из овог села, кад су Барбарези све Кртољане посјехли, те га зато и назвали

Вучивовић. Славили св. Арх. Михаила. Читула Ђура Митрова Вучиновића из XVII в. налази се у ман. Савини, а племе се истрачило.

Кикановићи су у XVI в. дошли из Арбаније, славе Ивањ-дан. Звали се Дапчићи, по мјесту Дапци у Арбанији, а по неком Крсти (Кикану) прозвали се Кикановићи. Њихова читула, и то Стијепе Јовова Кикановића и Јока Маркова Кикановића налази се у маи. Савини, а потјечу из XVII в. У њима се између осталих спомињу: монахиња Јелисавета, мовахиња Марта и монахиња Јелисавета.

Ђиновићи су дошли из Арбаније са Данком у XVI в. Славе Ивањ-дан. Читуле Сава Ђиновића и Ива Васова Ђиновића налазе се у Савиви, а потјечу из XVIII в. У њој се спомиње презв. Вукић, који је бранећи се од турске нејазде погинуо код св. Спаса у Кртолима. Његов син поп Стева послуживао је око почовине XVII в. цркву св. Луке у Гошићима.

Ђурићи су дошли са водником Данком из Арбаније у XVI в. Славе Ивањ-дав. Читуле Вука Ђурића, Ива Вуова Ђурића и Ива Ђурова Ђурића из XVIII в. налазе се у ман. Савини.

Милошевићи су у XVI в. дошли из Арбаније из Дапца. Један слави Ивањ-дан а један Срђев-дан. Читула Ђура, Ника и Јова Милошевића из XVIII в., налази се у Савиви, у њој се између осталих спомиње монахиња Марта.

Трипиновићи. Праотац њихова братства звао се Трипо, по њему се и назвали Трипиновићи. Дошао је у XIV в. из Конавала, а узео је за жену одиву бана Туторме из Храшна (Кртоли), близу цркве св. Луке. Славе Ивањ-

дав. Читале Вука Лушинаа Трипивиџа и Марка Трипивиџа, из XVIII в., налазе се у Савини.

Стегићи зову их Растегнћи, 3: дошли из Арбаније у XVI в., а славе Ивањ-дан.

Ово су стари досељеници, који у главном и сачињавају данашње насеље у Гошићима.

Доцније се доселише: **Љесар** из Његуша (Жањев-до), има 200 год., а слави Ивањ-дав; **Радонић** из Његуша.

Стањевих из Конавла, **Петрових** из Побрђа (Грбаљ) и

Ивошевћ из Милородица. *Беновић* дошла из Главатицића (Грбаљ) има 100 год., слави св. Димитрију;

Мршић из Мељане има 4 год., а слави св. Евстасију и

Попових из Спиича: има 3 год., а слави Усјековање.

НИКОВИЋ

Село се налази југо-источно Радовићима, један четврт сата удаљено, у висин над морем 130-340 м. Куће у близини државног пута, с горње стране, у равници између брјегова, који су маслињацима обрасли село има извор „Студенац“ с ког и пије воду и 2-3 чатрње у којима је вода кишница. Поднебље благо, снијег не пада: мало страда од буре, а кишу доноси југ.

Земље и шуме су између њих и села Радовића. Зову се: Царине, Дионице. и Калудоровина. Земље су око лућа и према Радовићима, све у близини. Никовићи у простору имају 115 хектара, од којих: порезу подлежно 111. Од тога отпада на оранице 7·48, на вртовњ 29, на винограде 0·28. пашњаке 6·26 и шуме 6. Имају заједничко право с Кртољанима и у Солиоцком Пољу и у Страдиотима, на којима је њихов дио до Радовиког. Ту су мащпцаци, које са:м:ц све обрађују. Хране и живиога, и то имају: 8 говеди, 35 оваца и 7 коза.

Куће су свц у двије групе, у растојању 200 м. Те групе чине Антоиовићи (5 к) и Барбићи (7 к.). Близу Барбвћа у растојању це великом. су: Мијочевићи {1 к.), Вуковићи (2 к.), Клакор (1 к), и Стегић (1 к.). Потпада под царохију Редовић, а свега има домова 17 (кућа 18) а ставовника 60 (мутких 29, жевских 31, православ. 58, римо:католика 2). Име је добило у XVI в. по Нику, сину Дапкову.

Виде се кућиштво, гдје је становала до трагу 100. год. породица Ника Буеновића. Пет минута джеко од св. Госцође у Никовићима је Никшина Главица у Бјеловини одатле су се, по предању населили Никшићи у Црној Гори (Требевић 1-91). По свој прилици, јер нема никаквих трагова, да је овдје села било прије, него је. у XVI в. овдје дошао Нико Дапчић. Од њега су дакле из Арбаније сви данашњи насељеници који су попримили друга презимена. Сви славе Срђев-дан, а прислужују Спасов-дан, док сви Кртољани који славе Ивањидаи, прислужују Лучин-дан. Читулаа Пера Вукошића налази се у Савини, као и читуле Миха, Рада. Вукова, Сава Ђурова, Јока Станкова, Јова Радова, Марка Ђурова, Игњатије Јока Филипова, кап. Шпиридона, Андрије, Рада и Вука Барбића, у којима се поред осталих, спомињу монах Стефан и неколико свештеника и монахиња. У манастиру се налази и читула Рада Автовића, Бујеновића и Михочевића.

МИЛОВИЋИ

Налази се сјеверно Радовићима, један четврт сата удаљено, У равници, између брјегова, а у висини над морем 120 м. Потока нема, куће у равници. Село не страда од вјетрова, поднебље благо. Ово је село најближе пристаништу „Око“ гдје пристају пароброди. Пију воду са извора: Пржина и Убо.

Земље су им око кућа и између њих. Имају на Страдиотима дио по средини отока, а у заједници с Кртољанима дио у Солиоцком Пољу, које је 3/4 сата удаљено. Те су земље средње родости, а зову се: Грабовац, Поточки, Бичево Поље, Дочине, Фравач, Раке, Густо Грим, Шурањ, Радов Лаз, Миљев Лаз и Сјеканица. У површини Миловићи имају 227 хектара, којих порезу подложно 221, и то ораница 10, вртова 36, вивнограда 170, пашњака 11 и шума 162. Ове су шуме опћинске и у истима је забрањено козе чувати и дрвље сјећи. Хране и живогоа, и то: мазгу 1, говеди 30, оваца 37, коза 23 и свињу 1.

Сеоске су куће у близини цркве св. Спаса, у четири скупа, и то до Радовића Миловићи (10 в.), Ивошевићи (15 к.), Перовић (1 к), Шћепанчић (2 к.), у трећем скупу и у четвртном Миљешковићи (5 к.). Ови су скупови између себе у растојању 100-150 м., а куће у скуповима су једна другој близу. Од сјеверо-истока им је саборна црква св. Спаса, на једној узвишици. Свега је домова 34 (кућа 47), а становника 156. Овдје се иаселио Мило Дапчић у XVI в. из Арбаније, те по њему село се зове Миловићи.

Црква св. Спас која је средње величине, сазидана је 1767, а год. 1796. сабирала се овој цркви милостиња по препоруци Црногорског митрополита Петра I Петровића - Његоша. Опћина вознесенска у листинама претпрошлог вијека значи колико и опћина Кртољска. На сребром окованом штапу кртољских начелника ререзан је запис:

КОЦНИТА. КІРТОЛІК. Ѡ ВОЗНЕСЕНІ. ХРІСТОВА. 1804.

Код ове је цркве у XVII в. погиинуо поп Вукић Ђиновић бранећи се од Турака.

Село је постало у XVI в., кад се населио овдје Мило Дапчић. По свој прилици прије није ни било села. Из тог доба у овом селу скоро све данашње насељење је потомство Мила Дапчића из Арбаније. Сви осим Миљешковића славе Срђев дав, а овај Ивањ-дан. Још су били Микнјељевићи који се истрачвли. Има и породица Перовић која је назад 120 год, дошла из Црве Горе а слави Ивањ-дан. Читула кап. Ника, Станка Лазова, Јока Ивова, Пера и Јока Стијепова Миловића налази се у Савини, и у њој се између осталих спомиње монахиња Марта и монах Михаил, као и монахиње Марта, Марија и Насгасија. Читула Ива Вукова Шћепанице налази се у Савини, а тако и читула Ивошевића, па и Ђура Миљешковића, као и Ђура Радова Микијељевића, и Радусине, које је племе изумрло, а припадало потомству Мила Дапчића, а Срђев-дан славило.

РАДОВИЋИ

Једно десет минута југо-источно Гошићима, у висини над морем 128-170 м., у равници, у завјетрини, сред маслинове шуме, с обје стране државног пута. Потока ту није, а имају живи извор »Кркавац«. Пију с њега в-оду, а имају и чатрње из којих пију воду кишницу. Не пада снијег, а с југом долази киша.

Оранице има (14 хект.), врти (47ј, виногради {1·55), пашњаци [16) и шуме (279 х.). Све је ово у селу и у непосредној близини. У Солиоцком Пољу имају заједничко поље, а на Страдиотима до дијела Гошићког има село своје заједничке дионице гдје расту маслине. На овом земљама они не држе кметове, већ сами раде, пошто и онако нема више од једног сата даљине. Земље и шуме се зову: Буторовина, Царине, Локе, Врти и Пијсричево. Ове су земље измијешане са земљама села Ншјовића, те је свега у површини 366 хекгара, од којих је порезу подложно 35. Село храни и домаћих живогоиња, и то: 21 говече, 78 оваца, 19 коза и 12 свиња.

Село се налази покрај пута, с једне и друге стране. Куће су збијене, без реда. Опажа се да су поред пута збијеније племенске куће. Село има облик варошице. Ту је поштарсви и брзојавнин уред, цијеле опћине, дворазредна школа, парохијални уред, оружничка постаја, у близини им парохијална црква св. Госпођа, а недалеко и саборна црква св. Спас, што све даје селу лијеп изглед и особити живот, а к тому мјесто здраво.

Највеће је племе Старчевићи (14 к.), који су у највећој групи, пак Вулевић (4 к.), Стегић (4 к.), Антоновић. (4 к), Бринић. (4 к), Русовић (4 к.), Веновић (1 к.), Јокић (2 к.), Радиновић (3 н.), Мијочевић (1 к.) и Бан (1 к.). Племенски скупови су у растојању 10-200 м. Од скоро, рад службе, настанио со овамо чиновник поштарски Мршић и иадучитељ Поповић. У селу је 48 домова (60 кућа), а становника 194 (мушк. 79, жевск. 115, правосл. 181 римок. 13).

Село је добило име по Раду Дапчићу, Дапкову сиву. а воднику арбанашких досељевика. Тако је дакле назвало у XVI в., јер се тад они овдје доселили.

Од старина је св. Госпођа, коју су Радовићи иградили међу својим насељењем. Она се спомшње 1605 г., али је постојала већ 1594., и тада је у њој послуживао онај поп Стеван Бошковић, који је исте године куповао неке земље у Марка Дапчева с Врда (Marco Dabcev da Varda). Сасвим је обновљена 1843. То је красна црква са кубетом и звоником високим. Више улазних врата овај је натпис, и на звоннику:

† ѿбще браће дабчићи оградише храм сей г. 1843
браћа Дабчићи оградише звоник сей лѣ. 1886. га.

Једно велико звоно, које је данас на њој однесено је из Орашца у Конавлима 1806. у рату, кад оно Црногорци и Приморци под св. Петром с Руси, под Сењавином ратоваху за Французе, предвођене Мармонтом, Лористором и Молитором.

Било је, по народном предању, овдје села и прије, него ли га у XVI в. населише потомци Рада Дапчића. Овдје јо пријо њих било многобројно насељењо, за које пре-

дање вели, да су их Барбарези погубили. Од старосједилаца данас је ту само породица Бан која се прије звала Лошив, а пошто Барбарези све исјекоте, а он се бјегством спасао у Киљорачу (крај испод Гошића) он, кад се поврати, те кад видје да нема никог, с'та се банити, и зато га прозваше Бан.

Славе Срђев-дан. Читулаа Ђура Бана из XVIII в налази се у ман. Савина. Потомци Рада Дапчића, ког је отац Дапко дошао у XVI в. из Арбаније овамо, јесу ови: Вуловићи, Старчевићи. Стегићи, Антоновићи, Бринићи. Русовићи, Јовићи, Радиновићи и Мијочевићи. Сви славе Срђев-дан. Читула Јова Старчесића из XVIII в., Вука Старчевића, Ђура Стпјепова Старчевића, Рада и Лаза Јовова Старчевића и Ива Радова Старчевића. Читула Јова Растегића, у којој се, између осталих спомињу монахиње Марија, Настасија и Анастасија. Читула Илије Јовова Антоновића, као и Јока Сћепчева, Лаза и Ива Стијепова Бринића, као и Ђура, Ива, Пера и Војина Русовића, које су из XVIII в., налазе се у Савив. У читули Русовића, поред осталих, спомиње се монахиња Марта. Читула Јока Маркова Јовића вадази се у Савини, и у њој се, између других, спомињу монахиње Марта, Настасија и Анастасија. Тако и читула Рада Вулова Радиновића налази се у Савини, у којој је поред осталих, спомиње и монахиња. Марија.

У свим овим читулама наилазимо сва једнака имена, из чега се такођер потврђује, да су од једног родоначелвина.

Још су били од давних времена у Радовићу породице Терзићп и Кучавићи које такођер били потомци Рада Дапчића. Славили су Срђов-дан и истрачиди се. Читула Јова Стијепова Терзића и Станка Радова Кучавића налазе се у Савини.

По селу скоро све данашње насељење је потомство Мила Дапчића из Арбаније. Сви осим Миљешковића славе Срђев дав, а овај Ивањ-дан. Још су били Микељевићи, који се истрачвли. Има и породица Перовић, која је назад 120 год, дошла из Црне Горе а слави Ивањ-дан. Читула кап. Ника, Станка Лазова, Јока Ивова, Пера и Јока Стијепова Миловића налази се у Савини, и у њој се између осталих спомиње монахиња Марта и монах Михаил, као и монахиње Марта, Марија и Настасија. Читула Ива Вукова Шћепанице налази се у Савини, а тако и читупа Ивошевића, па и Ђура Миљешковића, као и Ђура Радова Микијељевића, и Радусине, које је племе изумрло, а припадало потомству Мила Дапчића, а Срђев-дан славило.

БОГИШИЋ

Јужно Миловићу до 10 минута, у равници, у висини над морем 100-130 м. Куће су између брјегова, у равници, покрај опћиноког пута, који води Преко Кртола, Потока нема, већ има живи извор »Локва«, с ког пију воду, премда пију и воду кишјаицу из бунара којих имају Локићи, Туришићи и Бујеновићп. Поднебље, вјетрови, као у Миловићу.

Мало је земље за обрцђивње. Вртови оу око куће, а у близини према Турашовпнима су пашњаци, оранице, виногради и маслињаци. У Сол:иоцком Пољу имају своје право, као и остали Крогољанн, а на Страдиоти:иа је њихсв дио до Турашевићког према Превлаци. Земље се зову: Лугови, Прањковина, Барива, Ранић Воде, Жуко, Воље Њиве, Испод Брдитта и Вучјак. Ове су им земље измијешане са Турашевићким.

Село има у простор 282 хектара, Од кјујих порезу подложво 276, од чега отпада на орапице 15, вртове 54, винограде 15, пашњаке 12, а шуме 180. Хране п живог имају 59 говеди, 75 оваца, 5 коза и 9 свиња,

Село је разбијено на некопко скупова, од којих су православне куће напосе, а такође и римокатоличке. То су главне двије групе, које су у растојању 100-400 м. Куће православних су без икаква реда у свупу, тамо амо растурене, али се ипак види да су збијеније куће Туришића (9), а тако и Локића (8), па рјеђе растуруеније Бујеновићи (6), ШотковићБи (2), Костићи (1) и Миловићи (1). Римокатоличке су Андрићи (3), Андравићи (2), Окиљевићи (2), Перковић (1), Франовић (6) и Десантуло (1).

Све оу ове куће цркви њиховој у близини. Свега је породица 42, кућа 50, а становника 205, од којих православно 124, а католичких 81.

Веле, да је ово село добило име по пломеву Богишићима које се овдје у XVI в. из Арбаније доселило, а од давна се истрачало.

Близу цркве св. Јована у Ђурашевићима, а у граници Богишића, између Богишића и Мпловића, налази се остатака старих станова, а ту веле да су становали Лучићи, уз које стаиоаху Брајковићи и Дабулиновићи. Ова се братства давно истрачише.

Тачно се постанак села не зна, али предање вели, да се ту у XV в. населио неки Богиша, по коме се и назвало. Бујеновићи то су потомци Дапка из Арбаније, а тако и Јокићи, Шотковићи и Ђуришићи, а Костићи, из Црмниц. Сви православни славе Ивањ-дан. Римокатолици за Млечића населили се из Црне Горе, који су сви славили православно_крсно име Ивањ-дан, али њихови попови, пошто им нијесу могли укинути крсно име, измијенили га, и славе Лучин-дан, да би им траг приметили, као и да би се разликовали од православних. Данас носе широке гаће и напе са 4с као и православни. Мало је кућа али имају своју парохју, на којој је каноник.

Још је породица Дисантуло, која се има. 30 год. населила из Италије. Овдје су становали и Никетићи, јер читула Марка Никетића налази се у Савини, а од давна се иотрачили. Славили су Ивањ-дан, а дошли у XVI в. из Арбаније. Тако и братства Лучићи, Брајковићи

и Дабулиновићи, који сви изумрли. Читула Ћуришћа и Бујеновића налазе се у Савини. Да су римокатолици богишики били праволавни, то се најбоље види по читули кап. Станка Андравића, која се храни у Савни. Било је још и братство Поповићи, из ког је био презв. Божо, презв. Јован и монахиња Марта, као што се види из њихове читуле, која се храни у ман. Савина. И они се истрачили, а из Арбаније дошли овамо у XVI в. и славили Ивањ-дан.

ЂУРАШЕВИЋИ

Ово је најисточније соло кртољско и граничи са опћинама грбальском и тиватском. Простире се сјевероисточно и југоисточно селима Радовићу, Богишићу и Никовићу. пак захвата колико село Ђурашевиће, које је у равници пшкрај државног пута иолико и Пцевлаку, Брда и Страдиоте, што је сво на мору. У подручју његову играо је видну улогу и опстајао превлачки манастир. Захвата и дио Солиоцког Поља, који припада Кртољанима. У висини је над морем 0·50-130 м. Постоји поток Широка Ријена, чувена је ради сваковрсне рибе. И Широка Ријека бијаше ловиште братства превлачког. Ова је Ријена врло штетна околном народу, јер будућ неуредиа, ствара унаколо мијеста мочварно-грозвичава, ради чега много народ страда.

Уз Ријеку је земља Добруњ-Убо, а између овога и Брода Бискупија. Њу предваја Ријека на источиу и западну половину Јужво-источни дио Превлаке, који је својина римокатоличких которских епископа, уживају неколико кметова на пола тај дио од скакала ва пријецби до горовите узвишице носи исто име.

На простору гдје се ова Ријека укрштава са многим јаругама, у близини Бнскупње, шири се Брод, гдје се год. 1309. десио бродолом млетачхи, због. чега су они водили преговоре са епидкопом зетским: (cum episcopo Sancti Mickaeliv). У повељама од 10. маја 1309., упућеним од дужда млетачког краљу Урошу, говори се о наплати штете, коју су том прилпком претрпјели Млечићи - »de casa Contareno et de casa ·barbo.«
Memorie Storiche sulPc Voche di Cattaro. Gelcich, Zara. 1880.

Превлака (Prevlacha, Prevlaca, Prelaka, Prehlaca, Preulaca, Priculacba) је полуострво, а не острво. Она се пружа по дну поља Солиоцког, у правцу источно западном, и тако предваја Затон. Дуга је 300, а широка 200 и сјеверне јој остаје Тиват, од југа брјегови Ђурашевићи, источно Брда и Брдишта, а западно острво Стратиоти и Богородичин. На Превлаци извор је Трстено, и ту је грађена модерна српска циглана те јепостало ново насеље. Ђурашевићке су воде још: Баздан, Јаннова Вода и Попова Вода, које, ако нијесу толико здраве, ипак их пију. Има и чатрња, у којима се купи вода кишница, ноју такођер пију. Снежг ријетко пада, мало се одржи, а вјетрови су: бура, источњак, југ и западњак. Од источњака и буре страдају, а с југом им долази киша.

Земље овог села није много, а налазе се према Богишићу, Радовићу и Миловивићу а зову се: Лугови, Царине, Прењковица, Барине, Жуке, Веље Њиве и Испод Брдишта. А има их и према Превлаци, а зову се: Трстено, Врања Глава, Лукачево, Гомилица и Брда. Брда (Verda - Varda) пружају се ва истоку Превлаке, од Широке Ријеке до скакала на пријецби, према при-јецби стрши брдски Рт, а обала, увијајући се, међу њи-ма прави луку. Земља је обрађена као и превлчка, али вода и ваздух су прозвичавн. Најзнатније су овдје мје-сности Пискара или Бачва. Мрцеловина с кућом Ива-новића (која је подигнута на основима негдање цркве св. Спаса), Данчуловине с двором породице Бескућа (данас Радоничић), Бјелило испод Данчуловине при мору, Спас близу Бјелила с кућом породице Бескућа, Радило (Радиловина) источно од Спаса, Калокиње, испод Радиловине Слијепчево Брдо, Гњплитга, испод св.

Срђа, Бариве испод Гњилишта, Стражнице и Водовар крај Широке Ријеке.

Има земаља и на Превлаци Ту су мале равнице, а узвишицама јој виноград, маслињаци и сјеноноси: има здраве воде, храстових и лорових шума. Поднебље је превлачко тако сретно да се одликује и од осталих сусједних крајева. Превлака је од давних времена подијељена у троје: Сјеверо западни дио, каквих 20,000 м²., најзнаменитији је. Ту је мало приставитте, од којег води пут преко цијеле Превлаке. Овај је дио курила конт. Екатерина Власлиновић, а данас је општине кртољске. Срдишњи је дио велик, као и сјеверо-западн. Овај је дио купио Филип Радов Барбић 1801., а и данас је Барбића, Јокића и Костића (Кртољана). Југо-источни дио, као дотацију римокатоличких епископа, зову „Бискупијом“. а износи оно 4·000 м². Има земље и на Страдиотима (Insula 8. Gabrielis, Scoglio di L. Gabriele). Леже између Пре-влаке и Отока, гдје је љетна резиденција римокатоличком которсном епископу. Страдиоти је острво дуго 1500 м. Брежуљци су му засађеви виноградима, маслињацима и воћњацима. Земља је не мање од пре-влачке плодна - особито богата сјеноносима, а паша обилна. Највиши су брежуљци: Гаврио и Ашамарак. На западном крају Страдиота стрши Дебела Глава, до ње је лука Липовица, а сјеверпо остају опасне хриди на пличији, под морском површивом, тзв. туња (rompente), којој је усмерен врх »Барио« за четврт сата вожње далеко од Страдиота, а у правцу између Гаврила и Кумбора, почивало уморевим путницима. Страдиотске су земље подијељене између села Кртољских, и то: Ђурашевићки је источни дио, који је Превлаци најближв, а до њега је дио села

Богишића; Гошвћи је дио ва западу острва, Око Дебеле главе, а до њега Радовићке дионице; Никовићки је дио до Радовићког, а Миловићки подаље у средини острва.

Страдиоти пете годиине по катастрофи косовској (1394) отели су которски племићи Михољском Збору, а Млечићи им га разним дскретима потврдили чак су Которани право на њ у свој законик увели (*Statuta et leges civitatis Catllari*). А позније је био тиватски, а од 1825 почну се за њ с Тивтом прегонити, а било је крвавих сукоба. У окршају 6. јануара 1826. изгорјеше многе лађе, а народ се потопа. Синдик кртољски Лакичевић био је и утамичен, Напокон га добише Кртаљани и раздијелише међу своје шест дела.

Ђурашевићи са Превлаком имају у простору 849 хектара, од којих порезу подлежи 785. Од тога отпада 300 на оранице, 108 на вртове, 66 на винограде, 82 на пашњаке, а 229 на шуме. Сва је ова земља близу. Хране и живог и то: 2 мазге, 79 говеди, 88 оваца, 18 коза и 28 свиња.

Знатни им је приход п од поља Солила. Она се налазе повише Луживе п Мочваре, дуго је 1/2 сата, а 1/4 сата широко. Испресијецано је на дионице, а међу њнма јаруге: од којих житија купе влагу на љетној припечи. Солила су гувна соли, грађене у XIII в. за прављење соли бијелс и црне; вода се је пуштала с околних брегова, с краја Врдишта. док би се слана површива поскрупила. Већ год. 1360-62 Котор је ратовао с Дубровником, као савезник Војслава Војновића, да очува корист, коју му даваху Солила, а 1380. разруши нх одасилник дубровачки Петар Соргочевић (*P. de Sorgo*).

Со се је хранила на Сланици у кули код Каменог моста, у којој борављаше у XVI в. турски кадија (назор) Омер Ага Пинић, а данас припада браћи Лакичевићима. Солила су били својина манастира Превлачког, Балшића и Црнојевића до 1456., а те год. Стефан Црнојевић уступи Грбаљ Млечићима, али Солила и даље осташе његова, док око њих није настала оштрија борба за Иван бега (1471-14901). Тек за овим присвоје их Млечићи.

Под Млечићима су Солила уживали Кртољани, који су т 638. прикупили знатне оранице. И поједина которска властела уживала је Солила. Год. 1736. бијаху одређене границе између Грбљава и Кртољана у Солиоцком Пољу. Грбаљски кнежеви уживали су Солила до 1817. Премда су Сопила била уточена у граници млетачкој, опет пану у дио за неко вријеме кадији турском Омер Аги Пинићу, који је у својој власти и Грбаљ имао. То је било у почетку XVI в.

Грбаљски кнежеви све то подијеле у четворо. Год. 1817. буду принуђени, да земље солиоцке продаду богатим Доброћанима, који већ од XVIII в. имаху земаља између Ловање Главице и Брода; киежина Љубановић – Лозаревић прода свој дио Трипковићима; кнежина Бојковић Моћиу, а квежина Тујковић Периновићима.

Сачувао се уговор 29. Фебруара 1817., којим су главари села: Главатичића, Кубаса, Побрђа, Трешњице и Укопаца продали своје дионице у Солима (осим т.зв. Брјегова) конту Андрији Трипковићу Доброћанину за 54 талијера.

О Омер Аги Пинићу сачувао се један извадак из турске матице, која у преводу гд:аси:

»На 1509 мјесеца јуна пети дан писано у Грбљу: како ја Омер Ага Пинић јемин грбаљски нађох од педесет годишита, да се нијесу работала Царева Солила и тако дадох с овом мојом књигом и мојијем мохурои турскијем како јемин грбаљски на четири кнеза и свему Грбљу, кнез Перо, п кнез Нико, и кнез Вуко, и кнез Иво, тако им дадох од стране јемина скадарског, да имају ливаде од Со.лила орат и копат, и ову област имат до јендека.«

Прије 90 год. Кртољани почеше опет откупљивати Солила од Доброћана тако, да их данас уживају као своју имовину. Средишњи дио лежи већим дијелом необрађен. Прво је био својина конта Крста Периновића, а данас је Бујеновића и других Кртољана. И данас Доброћани у Солилима имају земаља, а то покрај ових, које Кртољани 1638. купише (Beni dei Cartolani-terrenoооmрrато 1638.). Солила се спомпњу у народпој пјесми „Женпдба Вука Црвојевића" (Срп. Нар. пјесм. Вук Караџић, Београд 1887). Другу велику корист имали су Кртољави од пећи - у њима су пекли црјепове. Томе су пх, рек би, Турци кад научили. Од како се оградаила српска циглана, не пеку.

Из онога. што рехох о земљи и положају Ђурашевића, може се разабрати, какав је тип. Ђурашевићи се дијеле на Ђурашевиће, Превлаку, Брда и Оток. Ђурашсвићи су најисточвије кртољско ссдо према Грбљу, а Превлака, Брда и Оток, то је од Ђурашсвића једно 1/2 сата удаљсво према Тивту. Сеоске су куће у Ђурашевићима покрај новог пута у скупове, од којих се истиче скуп

Перичића (11 к.), за њим Мештровићи (6 к.), Рајчевићи (2), Клакори (6), Дубравчевићи (5), Радичевићи (1) и Бринић. (1). Иду правцем од југо-запада према сјевероистоку. Скупови кућа су у растојању од 20-200 м, а куће су у скоповима не растурене, у растојању 10-20 м, само су збијоне у скупу Перичића и Дубравчепића. Кућа пак на Превлаци и Брдима нема него само двије-три, и то Русовић (1 к.), Чолановић (1 к.) и Подпара (1).

Прошле године ва Трстеном у Превлаци ограђена је српска циглана и ту су ради исте дошли Станцел (т к.), Дожуловић (1 к.), Ткалец (1 к.) и Грбић (1), то тако поред творница има 3-4 дома.

На »Отоку« је резиденца римокатоличког которског епископа и црква Госпа. Више ту нема ништа. Ту ставује јадан кмет. Свега је домова 40 (53 куће), а становника 170. Село Ђура-шевићп добило је име по Ђурашу, витезу цара Душана, који је погребен на Превлаци. Превлака пак дигла име по својој форми. И име Отока је јасно. У Бискупији (M.ensa Vesooivile, Mense Episcopale, Vescovato di Cattaro) настава неколико кметова. Они су је прокрчили, насадили богате винограде у присоју. а ординирјату дају неки данак (livello). Зову је Бискупијом, јер је бискупова својина.

Страдиоти су били познати Грцима у VII в. за Ирајугија, али су били познати под именом_ »острва св. Гаврила«, - У XIV в. назвати су Страдиоти (Стра'гиоти) по неким досељиницима из Грчке (војни-цима), који се ту настанише. Данчуловина носи име по неком Давчулу, који је ва Брдима око половине XVI в. становао.

Солиоцко је поље названо по солилима, која у истом била. Широка Ријека по својој ширини; Брод, јер се туда десио бродолом млетачки 1309; Друшковина, јер је пала у дио потомству Друшкову, кад и Превлака. Врања Глава, јер је ту опстојао некад Врањин Град,

Старина има доста. Св. Јован у Ђурашевићима, црква мала. Сазидана је 1776., а осветио ју је Сава Петровић Његош, митрополит црногорски. Уоколо цркве виде се многе гомиле, од којих је најзнатнија она до црквене ограде, која има у периферији каквих 80 м. Знамените су двије престолне иконе на иконостасу од којих ону, која представља спаситеља, приложио је Перо Лучин Клакор 1776., а икону Богоматере монахиња Настасија, јер на истој занис:

Сню иконѡ приложѣ монахѣа Настасѣа сатвори сѣбе дшхонѡ своѣишиѡ вечни поминѡ. бгѡ да прости. а.џ.с.з. (1776).

Једна икона, која преставља Богомајку, а око ње Арх. Михаило и св. Сава, има запис:

Дѡка гришна хрѣта даскала Рафѣиловѣа народни зографѣ Шрисна аѡк. (1820).

Автимине је израдио познати писац стематографѣје, Христифор Жефаровић, илирско-рашки зограф-. У гробљу ја знаменита плоча, на којој рзан грб са птицом, па рука с мачем, полумесецом и мртвом главом и три шестоугаоне звијезде. На њој пише:

MARCOSEVICI

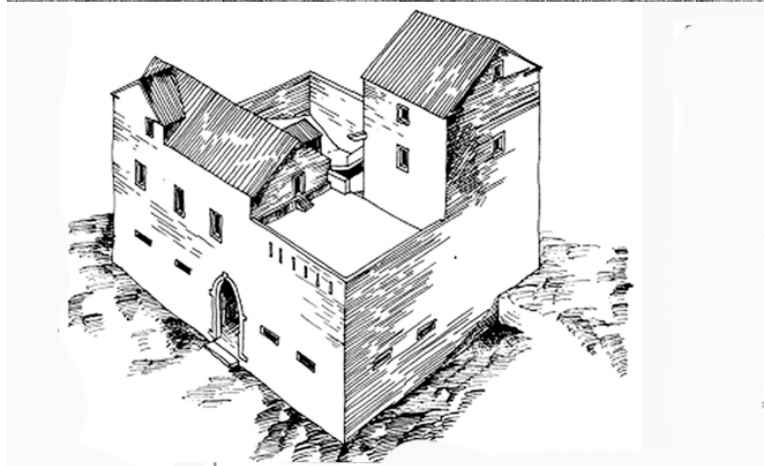
На другој поклопници пише:

MATTHEITRIPHONI PEROEVIHDICTI
STOCANOVICH. ERED... SVORV. MONVMENTVM.
M.D.C.L. XIV.

Стукавовићи – Перојевићи - то су једно од 12 перашких кућа (dodici casate).

Ово је рекох црква у Ђурашевићима, који су прије имали цркву с.в. Ивана, алп приморани од владе, морадоше допустити служнти у истој римском свештенику. Ради тог догађале су се свађе између римских и православних свештеника, ко ће прије службу вршити. Пошто је православним то додијало, ограде цркву св. Јована, а ону св. Ивана оставе римокатолицима, чија је и данас. Основа цркве је дуга 21 м., а широка 13 м. С обе стране основе сачувала се нека врста побочних зидова. На сјеверној страни, за 5 м. далеко од темеља цркве, добро се сачувао зид, који иде упоредо са те:цељом и који је вјешто и чврсто зидан, као да је славен. Ово је сјеверно крило, дуго 20 м., а широко 5 м., те спомиње на јужно крило св.Арсеније у Пећи. Гдје није порушев, овај зид је висок, гдје 70 цм., гдје 1.40 м., а ва доњем крају 2. 75 м., и ту је дебео 80 цм. То мора да је било огромно градитељско ремек дјело. Зидови му бјеху големи: дуг је и широк око 6-7 м., а и до данас квадратни основи оу се добро сачували зидовима високим до 4 м.

Грађевина је зидана особитом техником, од вјешто израђеног и брижљиво пореданог бијелог и црвеног довозног тесаника, каквог у Каменарима и Лепетанима има. Била је патосана мозаиком, од ког се сачуваше читави комади, а засвојеве сигом, и, судећи по вапненим облогама по платнима, као да бијаше украшена живописом. Овакав се може наговјешћати по основи њен склоп да је био. По препису из старог рукописа превлачког 1859 г. као да је служба божја у овом манастиру служена од 1219-1441 г. Око манастира бидо је до двадесет здања. Извјеоио је, да су при самом храму с једне стране биле хелије за обнтавање многобројних калуђера.

Темељи двеју ћелија виде се и динас до засвођеног простора, Маиастирски зденац, између ког и ћелијских развала откопало се знаменитих залога: икона, крстова. кандила, чаша, рукопионих књига и осталог прибора што се све продало за ситве новце и крадом у Млецима, или како други казују у Русији. Подале од зденца, у средишњем дијелу превлачком је засебни простор од каквих 15-20. м², у кои бијаше дебеди слој земље са цвјетовима у крајевима, испод овога под од мозаика. Гдје је данас црква св. Тројица, ту је у прво доба постојала црквица може бити св. Никола. То предање наводи потврде у томе, што сусједнв Тивћави, ходехи под Превлаку да рибу лове, веле: „Идемо под свети Никола“. Нешто подале ва узвишици превлачкој била је нека црква ваљда св. Марија.

У Биокупији је други зденац превлачки и неколико међу собом спојених зграда, које зову »Каштио«. Каштио је назват по замку или кули (castrum-Castello), који подиже Легет Кресмиров у X в. Гдје престаје Бискупија, на равној узвишпци, при Дубрави, имају опет два здања, који сличе стажарницама.

У манастирском гробљу нађене су поклопнице из доба опстанка манастира (XIII в. XIV в.), са разним амблемима и натписима. Друго гробље је код цркве св. Спаса на Брдима; гдје је нађено и великих уљених каменица (20-25 барила уља); треће на Страдиотима нод св. Арх. Гаврила; а четврто код црквице св. Срђа на Брдима. Тих је гробница мноштво, што је за нас важно, јер знак је, да је овдје тад насељење било многобројно, као и да се народ из околних крајева сахрањивао. Све плоче и уломке, који се у горњим гробљима нађоше, марљиво је

покупио пок. Младен Црногорчевић у Михољски Збор. Ова је плоча затварала гробницу, у којој је био погребен Ђураш, унук ставилца Ђураша Врањчића и витез у цара Душава, а члан оне знамените породице, која, како се прича, даде име селу Ђурашевићима. За доба ратова између Балшића и Млечића манастир превлачки је гостио седамдесет и два калуђера. Од превлачког братства сачувана су имена: праигумана Рувима; јеромонаха Димитрија и јеромонаха Максима, који је био у свему вриједан, доживио живот пун свакојаких згода; уз друге јеромонахе, он је послуживао Грбаљ, Луштицу, Црмницу и Леденице и по тим крајевима починио многа добра дјела. Јеромонах Василије бијаше вјерни пратилац митрополита Арсенија, а јеромонах: Михаил (Чарнојевић) за собом је оставио нацрт манастира и храма превлачког, па и свој лик по несрећи заметнуо се траг остатцима његова труда.

Није историјски доказана пропаст Превлаке, бива, да ли су је Млечићи или Турци разорили. Народно предање криви Млечиће, а по наводу из једне старинске књиге то је било 1441. Ево што вели народно предање:

»На самрти мати Друшка, рибара которског, завјештава два звона св. Арханђелу Михаилу превлачком. Године пролазиле, а Друшко имућем пао, те није могао да наступи материну пошљедњу вољу.

Калуђера га опомињали, али све било узалуд, док га позваше судом. Другко имао у Котору доброд пријатеља Врањана, властелинског проњара, који препоручи Друшка судијама. и прије тога Друшко је наговарао сељаке, да придигу лажна свједочавства на калуђере, али се не иађе, ко би на душу макао редовнике превлачке.

Кад су звона збиља стигла, похитао Друшко на Превлаку, претвори се и уговори с игуманом да звона доне-се уочи. Арханђелова дана. Мапо прије Арханђељсва дана провидник зовне Друшка, даде му отровне кутије и наговори га како ће отровати калуђере, па му обећа дио превлачке црквине, новце и властеоство. Друшко стигне под Превлаку око подне, и звона се износу. Кад је било у вечер, Друшку спреме лежницу у ћелији са прозором према истоку, коју и данас видим. Потте се сврши литургија а крсти се дигну, Друшко похита у кухињу и ненађе у њој никога. У бакри, у којој се варила риба, изручи отровне прашке, па изиде. По свршетњу литије игуман са евеитеницима и с кнежевима сједву око трпезе, до њих Друшко, и стану благовати. На пречац заврате отац Максим, за њим остали калуђери а Друшко побјегне на коњу, да и њему пукне погибија у Одељеиу. Одједномзагруха иоп с млетачког брода, који се бјеше усидрио на Бобовачу и окупљени ее народ нетремице разбјегне. Света трапеза са високог олтара пан под зденац у море под самом Превлаком, гдје је тишина, по којој се море стакли док свуда уоколо сјевер бијесни; на близу падоше и ступови са високог звоника, те се виде и данас звона која тог дана првом и потоњом пропојаше; пану подаље негдје у сред мора врема луци; а крст са звоникова врха одлети још даље, да се изгуби кроз гребене »У сишилице« близу Рудиниц Митрополит прије тога бјеше предигао с Превлаке. Алв у развалама остаде седамдесет калуђера, а погибију превлачку преживе само двојица њих, која зарад че-грити митрополит бијаше наредио да се утамниче. По довршеном разарању овим калуђерима пође за руком ослободити се затвора и кад Превлаку опазе порушену и пуну, узму довољно новца, прсбјегну

у горњи Грбаљ - у Кољеновиће, гдје бдаго закопају у Љепавића зградн. Новце послије нађу садећии лозе исти Кољеновићи, и настане завађа, у којој убије брат брата: А калуђери се на то разиђу: један крене у Црну Гору, друри у Русију.

Од XV в. до прошлог вијека била је својина потомства Друшкова, а 1801. купио је кап. Филип Барбић у Марина Друшка и Јеронима, његова сина. - Ово је овај дио, који је давно својина: Барбић-Костић-Јокић, док сјеверо-западни дио Превлаке купи контеса Екатерина Власелиновић год. 1827. у пошљедњег Друтка за 400 дуката, који дио ова још за живота дарје Петру П Петровићу - Његошу. Књаэ Давило 1 прода Превлаку 10. јануара 1858., Милораду Недаковићу за 1000 Фор., а ови је опет прода архим. Н. Дучићу за 3000 Фор., који је 11 марта 1882. за исте паре уступи опћини кртољској, које је и данас.

На Страдиотима било је десетак храмова ц капела, по једној старивској књизи. При порушеним храмовима Млечани подигну »постаје" гдје су гојили коње, довожене из Арбаније. Њих дијељаше под именом Стратија бива оним досељеницима из Грчке и Арбавије, воји се овамо у XV, XVI и XVII в. досељаваху. На брежуљку Ашамараву бијаше некад храм св.Мариа, а на Гаврилу величанствеви храм св. Арх. Гаврила, који је постојао далеко раније, него ли манастир превлачки, и по њему сјеверозападни дио Страдиота назван Гаврил. На Гаврилу у цркви св. Арх. Гаврила Которани су ва превару убили краља Драгомира, ког је гробница данас уљана каменица. Предаће вели, да се овдје слјевало уље. а доводило се са оним каменим чунковима, јер није било, веле, теглеће марве.

У Мрцеловиви ва Брдима био је храм св. Спаса. Он је с временом претворен у стојну нућу, али је преостао звоник квадратне осиеве на два спрата засвођев сигом, у њима окна за ремење. Помешан је распоред куће са новим зидовима, који је данас Ковачевића и Ивошевића. Ту се нашло десетак гробница сличних уљаним каменицама или римским саркофазима. Покривачи им бијаху кад равни, кад сведени, с украсима, а и без њих. Ту је у близини један стари зденац. У Давчуловвни на Брдима види се лијеви старински двор, гдје је у XVI в. Живио неки Данчул. Замак је оvdје подигао которски епископ Антон Гргурина. На Данчуловиви бијаше. се зауставио Свети Петар кад је кретао у помоћ Сењавиву. Сад је својина Радоничића из Доброте. У њему јо лик цара Душапа. На Слпјечеву Брду у Брдима опстајала је црква св. Сергија дуга 6 м. Оградили су је Дапчићи. С јужне стране Превлаке је Врања Глава, на којој веле да је био Врпњин Град. Опале зидине збиља спјсдоче да је на Врањој Глави било неко насељење. На то потсје-ћају имена Врањен Кам, Врањокуп, Врање Село, Врањска Главица, вјероватно јо оvdје бис замак Ђурђа Врањчића, који је као витез споменут на превлачкој плочи. На Отоку је римокатодичка стародревна црива „Светиште Блажене Госпе“ а Папа Павле II овај је манастир продао једној конгрегацији млетачкој Св. Ђорђе Сиксто IV на молбу Которске опћине дао га је Малој Браћи 4 јуна 1482, због чега настала је борба између конгрегације св. Ђорђа и Мале Враће, која је борба и кроз XVI в. трајала, док га речена конгрегација не доби 14. Децембра 1524, под којом и оста до 1800., кад би предан римокатоличким парохијама у Крашићима и Кртолима. По старинама, до сад изложеним на Превлаци, Брдима и Страдиотима, види се кад је постанак њихов.

Насељење ва Превлаци мора да је од давних времена, поглавито од онда, откад је превлачки манастир за Немањића ограђен. Ту васељење мора да је било: многобројно, што изводим судећи по мноштву гробова, који се налазе на четири превлачка гробља. Послије пропасти превлачке овдје је Млечић своје касарне имао, а од 1797. стоји по која породица, као Властелиновића породица што је станова у прошлом вијеку. Данас живи само неки Русовић, Чолаиовић и Подпара, као кметови опћине кртољске. Ови раде земље, а дају опћини толики приход, колико ова плаћа пореза. Русовић је дошао из Радовића, слави Срђев-дав; Чолановић из Кавча (опћива которска), а Подпара из Црне Горе. Оба славе св. Николу, а сви овдје од скора дошли. Има мало више од године, да су ва Трстено на Превчаци, рад српске циглане дошли: Станцвл, римокатолик из Загреба, Грбић. из Њивица (Суториина), који слави св. Арх. Михаила, и Дежуловић из Корчуле.

Страдиоте су (Scoglio di 8. Gabriele) Вијеће Десетине (consiglio dei Dieci) 8. августа 1493, као и дукалима млотачким од 26. августа 1457 и 30. априла 1532., даровани властели которској, а они их 1610, 1612, 1619, 1629 и 1635. давали кметовима, н тад је било насеље, али данас нема никога. По старивама, које се ту налазе, нема двојбе да је за превлачког манастира и овдје било јако насељење, а и прије, јер Страдиоти бвли су познати Грцима још у VII в. под именом „Св. Гаврило“.

На Брдима пак и у Давчуловини такођер био је насељење, гдје је у XVI в. становао неки Давчуло. Њогов син Алекса Данчулов (Alexa Danzulov da Varda) прикупио је нових земаља од Милете Петрова вз Кртола 1590. Год.

1594. Ту је пробивао Марко Дапчев (Marco Dačev da Barda); год. 1604. Иван Давчуаов и Алекса Бјеловитић; год. 1608. Трипо Никчев; год. 1633. Нико Иванов Данчуловић; год. 1693. Лука Мидадиновић: год 1641 Ђуро Иванов Никетић; год. 1694-1704, Раде Каштелан, кога читула налази се у ман. Савини. Славили св. Срђа, а дошао у XVII в. из Арбаније, а данас се истрачило братство. Каштелан је назват јер у том двору, којп је као кастио, становао. Ово су еве били кметови властеле которске.

Овај је двор данас Раде Ничића из Доброте, али нико у њему не станује.

Што се тиче постанка села Ђурашевића, оно је поет.ало за Ђураша Илића. Ђураш Илић (Giuraso Illich - Ђураш из.Зете - dominus Juras Ysecte) бијаше саветник Стефана Душаиа 1331. Он бијаше Душнов заповједник (Jurae castellano) у граду Скрадину (1355-1356), док га преда Млечићима. Послије смрти Душанове, Ђураш Илић држао је горњу Зету, коју заузму Балшићи убивши Ђураша Илића. Његово потомство, предање вели, ставовало у Ђурашевићима. Год. 1404. договараху се Ђурђе и Љеша Ђурашевићи (Georgiu.a et Ajesius Juraees) с Дубровником против Балшину пријатељу Саидалу (Спом. Срп. Пуцић). До год. 1423. Ђурашевићи су се придржавали Млечића, а 1427. Затражили да их прими иста република под овоју владу. Касније оу Ђурашевићи управљали Његутима и ударали на Котор. Посредовањем Стефана Ђураша (Stefaniza · Juras) ушао је босански Херцег Стефан у Доњу Зету 1442. Голубииски (Ист. прав. цркве срп. рум.) и Љубић (Ogledalo) идентификују их са Црнојевићима, док К.

Хопф (Енцикл.) разликује, а тако и Руварац, велѣн, да Ђурашмѣши произилазе од Ђурата Илића а Црнојевићи од неког Црнојевића (прије Радића) из друге половине XIV в. Год. 1454. спомиње се Калођурђе Ђурашевић (Mon. Ser. Miklosic), а на једној листини споменут је Дабин Ђурашевић. Елем, свакако за њих је везан. Постапак села Ђурашевића а мислим, да су стално и ови његови насељеници били.

Други досељеници јесу ови: Мештровићи, који су дошли из Црне Горе у XV в. Читула Ива Вукова Мештровића налази се у Савини; Радовићи (у читули Рајчковићи) дошли у XV в. из Црне Горе. И њихова читула налази се у Савини; Клакор, дошли у XVI в. из Дабца из Арбаније. Зову их и Клакоровићи. Читула Луке Клакоровића налази се у Савини, као и читула Јова Тодорова Клакоровића Ника Маркова Клакоровића и Ђура Ивова Клакоровића, све из XVIII в. Дубравчевићи. Дошао Дубрета с братом Лаком из Херцеговине из Вучитрна, и настанио се у Ђурашевиће, а његово потомство зове се Ђурашевићи. Читула Стијепа Крстова Дубравчевића из XVIII в. налази се у Савини. Перичићи дошли у XVI в. из Арбаније. Читула кап. Станка Перичића налази се у Савини. Радичевићи из Црне Горе има 300 год. Читула Јова Радичевића налази се у Савини. Сви ови досељеници славе Ивањ-дан, а како се види насељање је овдје завршено има 300 год. Назад неколико година доселио се један Бринић из Радовића који слави Срђен-дан.

КРАОШИЋ

Источно Забрђима, посриједи стране полуотока, према заљеву у висини 200 м., куће су посриједи стране, само Петровићи при мору. Потока нема, ни живих извора, изузев Ублића при мору, који »даје» сланотином. Пију воду мртвицу из чатрња, која се купи са кровова, али будући им иста не досегне све љето, довозе воду из села Баошића (опћина херцеговска). Страдају од буре, а широк им доноси кишу. Овдје снијег, ако пане, по дана се само одржи. Сеоске земље зову се: Дионице, Горња, Марковине, Врти, Купице и Цмињаке. Она је сва у селу, а то су оранице (475) хектара, врти (66), виногради (10), пашњаци (345) и шуме (206). које су опћинина заједница. Свега је у селу земље подложне порезу 299 хектара, а село у површини има 298 хектара.

Село удаљено од Забрђа пола сата, а село је концентрисаво по сриједи страве, око цркве св. Николе. Куће све у окупу, између њих дудови и маслине, без икаква реда, у размаку 2-80 м. При мору до четврт сата су Петровићи (2к.) и магацини крашићки. У селу око цркве су: Пстровићи (2 к.), Чотић (4), Слаовић (3), Францесковић (5) и Ђурђиновић (1). Свега је породица 14, од којих су 13 римокатоличких а 1 православна, а душа има 124.

Добило је село име по потомцима неког Краоше, који су ту некад стабовали. Старина нема. Ово је село стално било за владе млетачко, јер ту је било православно племе Краошићи, а кад је овога нестало, они населише ту у XVIII в. римокатолике из Мила крај Котора, и то:

Слаовиће, Петровиће и Францесковиће, који славе Малу Госпу. Чотић, то је римокатолични парох, који је овдје дошао из Пољица (Спљет-Дели) има 30 год., а слави Ивањ-дав. Ђурђиновићи, доселили се из Мркова има 40 год., а ту из Херцеговине у XVIII в. дошли, а славе св. Николу. Ово село најдоцније се од све Луштице населило, а хтјело би да буде и под Кртолима и под Луштицом.